



ISSN 2181-1709 (P)
ISSN 2181-1717 (E)

2025/№ 8

**TA'LIM VA
INNOVATSION
TADQIQOTLAR**

**ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ**

**EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH**

TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR

ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH



№ 8/2025
AVGUST

Muassis:

Buxoro davlat universiteti
Fan va ta'lim MChJ

Bosh muharrir: Ma'murov
Bahodir Baxshulloyevich, Buxoro
davlat pedagogika instituti rektori

Jamoatchilik kengashi raisi:
Xamidov Obidjon Xafizovich,
Buxoro davlat universiteti rektori

Mas'ul kotib: Akramova
Gulbahor Renatovna

Texnik muxarrir: Davronov
Ismoil Ergashevich

Tahririyat manzili:
Buxoro shahar,
Q.Murtazoyev ko'chasi, 16-uy

E-mail:
eirjurnal2020@gmail.com

Jurnalning elektron sayti:
www.interscience.uz

Jurnal OAK Rayosatining 2021
yil 30 sentyabrda 306/6-son
Qarori bilan **PEDAGOGIKA,**

PSIXOLOGIYA,
FILOLOGIYA, TARIX
FANLARI bo'yicha falsafa
doktori (PhD) va fan doktori
(DSc) ilmiy darajasiga
talabgorlarning dissertatsiya
ishlari yuzasidan asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsiya etilgan ilmiy nashrlar
ruyxatiga kiritilgan

Bosishga ruxsat etildi:

04.09.2025 y.

Qog'oz bichimi 60x84 1/8.
b/t.12,5.

Buyurtma raqami №0324
«FAN VA TA'LIM» nashriyotida
chop etildi. Buxoro shahar
<https://interscience.uz/> saytida
joylashtirildi

Jurnal 28.07.2021 yilda 9305

raqami bilan O'zbekiston
Ommaviy axborot vositalari davlat
ro'yxatidan o'tgan

Jurnal 2020 yilda tashkil topdi va
2 oyda 1 marta chop etildi.
2021 yil noyabr oyidan boshlab
har oyda 1 marta o'zbek, rus va
ingliz tillarida chop etiladi

«Ta'lim va innovatsion
tadqiqotlar» xalqaro ilmiy-
metodik jurnalidan ko'chirib
bosish tahririyatning roziligi bilan
amalg oshiriladi

Maqolada keltirilgan faktlarning
to'g'riligi uchun muallif
mas'uldir

07.00.00 – TARIX FANLARI

Bobojonova F. X. Buxoroda maktab ta'limining rivojlanishi (XIX asr oxiri — XX asrning 90-yillari)	8
Ibrohimov N. I. XIX asrning oxiri – XX asr boshlarida Buxoro-Hindiston savdosining rivojlanish xususiyatlari	12
Jiemuratova G. P. Xalq madaniyati an'alariga akseologik munosabatni shakllantirish mexanizmlari	17
Jumaeva N. A. Quyi Zarafshon vohasi dehqonchilikmadaniyatitarixidan (XIX asr oxiri-XX asr boshlari)	21
Umirzakova M. R. Turkiston ASSR soliq tizimida javobgarlik masalalari	27
Utayeva F. X. Samarqand to'qimachilik sanoati tarixi	31
Холикулова Х. Ю. Ижро ҳокимиятида фаолият юритувчи хотин-қизлар: ривожланиш ва раҳбарликдаги ўрни	35
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
Akramova S. R. Nutqiy aktlar: nazariya, evolyutsiya va zamonaviy tilshunoslikda o'rni	39
Alijonova D. F. O'zbek tilida hayvonlarga xos tovush fe'llari	42
Diana K. R. Темы и художественные приемы в литературных произведениях	47
Karimova F. M. Matn lingvistikasidan diskurs lingvistikasiga o'tishning kognitiv-pragmatik xususiyatlari	54
Курбанова Г. Ю. Генезис и современное развитие глаголов физиологического состояния в узбекском языке	58
Matyakubov Z. M. Nutq etiketi birliklarining muloqotdagi va lingvomadaniy vazifalari	61
Mukaddas I. Ijtimoiy-siyosiy o'zlashmalar til evolyutsiyasidagi muhim omil sifatida	66
Mullaboyeva Sh. B. O'zbek tilida o'xshatishlar asosida estetik bahoning ifodalanishi	70
Murodova G. A. Mashrab Ahmad Yassaviy izdoshi sifatida	75
Najmiddinova D. O. Huvaydning "Beadad mandin" deb ataluvchi g'azalida fors-tojik so'zlarning qo'llanilishi	80
Nuritdinova D. F. Xalq og'zaki ijodi namunalarining o'quvchilar nutqini oshirishdagi ahamiyati	82
O'rinoва M. N. O'zbek bolalar folklorida o'yinlartadqiqi	85
Qarshiyeva Sh.B. Tarjimada uslubiy konvergensiya va divergensiya hodisalari	89
Qodirjonova (Anvarova) Z. A. Tarixiy asarlar matnida illokutiv aktning namoyon bo'lishi	93

Qodirova M. S. Jahon va o'zbek tilshunosligida parantez birliklarining o'rganilishi	97
Safarov F. S. O'zbek adabiy tilida shart ma'nosini bildiruvchi so'z va qo'shimchalar ma'nodoshligi	101
Safarova N. O. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ong va tafakkur rivojida folklarning ahamiyati	104
Toshpulatov B. B. Badiiy asar tahliliga lingvopoetik yondashuv	109
Tursunqulov O. Sh. Azimov Y. Y. "Devoni foni" datatabbu'	115
Дустова Д. С. Как научить читать художественную литературу, или филологический подход к художественному тексту	119
Раджапова Н. Б. Образ женщины в медиа: языковые аспекты	124
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
Abduraimov A. O. Tibbiyot ta'limida kommunikativ va tashkiliy kompetensiyalarni rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning roli	130
Axrorov I. D. Jadid darsliklaridagi topshiriqlar va ularning turlari	135
Adizova N. B. Talabalarda divergent tafakkurni shakllantirish va rivojlantirish mazmuni	139
Adizova N. B. Talabalarda kognitiv-pragmatik kompetentlikni muammoli texnologiyalar asosida ona tili o'qitishning ijtimoiy, pedagogik tahlili	146
Batirov K. Z. Dermatovenerologiya fanida MCC (medscape case challenges) modeli orqali talabalarni analitik -diagnostik jarayonlarga tayyorlash tizimini takomillashtirishning o'ziga xos jihatlari	153
Hamdamova M. T. Talabalarda boshqaruv madaniyatini rivojlantirishning mazmun-mohiyati	156
Idiyeva G. I. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning ahamiyati va dolzarbligi	160
Islamova M. B. Talabalar tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar	167
Jabborova D. F. Pedagogik yo'nalishdagi fanlarni o'qitishda talabalarda riskologik kompetentlikni shakllantirish texnologiyasi	175
Jo'rayeva D. R. Texnologiya ta'limi mazmunida fanlararo bog'liqlikning didaktik ahamiyati	180
Jumayeva H. G'. Geymifikatsion yondashuv asosida talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etish metodlari	184
Jo'rayeva N. O'. Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida Pirls topshiriqlarining o'rni va ahamiyati	189
Karimova K. K. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqiy kompetensiyani rivojlantirishning mohiyati hamda imkoniyatlari	193
Kasimov A. A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida darsdan va sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'tkazishning nazariy asoslari	203
Kasimov F. M. Qosimova M. M. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kreativ fikrlashga o'rgatishda proporsional bog'lanishga doir masalalarning roli	208
Kosimov F. F. Masofaviy ta'lim sharoitida talabalarining mustaqil ta'limini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari	214
Murodova M. M. Raqamli makonda madaniy identitet: muammolar va imkoniyatlar	218
Ochilova L. T. Tasodifiy miqdorlarning sonli xarakteristikalarini o'rgatishda amaliy usullardan foydalanish ahamiyati	224
Omonova D. N. Ona tili darsliklari misolida mashqlar tipologiyasi	234
Pazilova D. X. Talabalarining ijtimoiy media tarmoqlari asosida axborot kompetentligini rivojlantirish yuzasidan xorijiy tajribalar tahlili	240
Po'latov B. T. Dermatovenerologiya fanini relate-expand-question (req) modeli asosida o'qitishning zamonaviy metodlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari	244
Qandimova N. "Kreativ metodlar orqali o'quvchilarning axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish"	247
Rahimov S. M. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini raqamli ta'limga tayyorlash	252

Raximova N. M. Ta'lim sohasida sun'iy intellektning o'rni	255
Ражабов С.Б. Бизнеспедагогика ва симуляция технологиялари	259
Рузиева М. А. Моделирование уроков в условиях вариативности начального образования	264
Saidova M. J., Mansurova U. M. Boshlang'ich sinf matematika fanini o'qitishda 5 e modelidan foydalanishning metodlari va vositalari	270
Saidova G. E. Integrativ yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarinitarbiyalash	280
Sharifova N. A. Ijodiy faollik tushunchasi, uning mohiyati, tarkibiy qismlari va turlari	285
Sharopova F. In the development of cognitive skills role of assignments	292
Sidiqova D. Sh. Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining anglash, tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda germeneytik ta'limotidan foydalanish	299
Sobirov Q. G'. Klinik amaliyotda tibbiyot talabalari boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirishning raqamli platformalari	304
Sarsenbayeva R. M. Bolalarni tarbiyalashning ijtimoiy-pedagogik tartibi	309
Tursunova S.S. Tasviriy san'at o'qituvchilarining badiy asarlarni idrok etish kompetentligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik tahlili	316
To'rayeva S.S. Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida iboralar orqali o'quvchilarda obrazli nutqni shakllantirishning innovatsion tizimi	321
Tursunova N. I. Tarbiya darslarida milliy qadriyatlar, urf-odat va marosimlarni o'rganish	334
Xamrakulova K. Umumta'lim maktablari va oilada o'quvchilarning ijtimoiy-psixologik muammolarini bartaraf etishning pedagogik yondashuvlari	338
Xaydarova M. Dj. Boshlang'ich sinflarda texnologiya ta'limidan amaliy ish turlari	343
Xayrullayeva D. N. Etnopedagogikadan foydalangan holda kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni tarbiyalashning afzalliklari	346
Юлдашев Б.Н. Современная технология преподавания математики в начальной школе	351
Ismailova M. H. Raqamli ta'lim muhitida berilgan model rasmini yaratish va bazaviy konstruksiyasini qurish	353
Atadjanova S. B. O'qib va tinglab tushunishda biluv topshiriqlaridan foydalanishning nazariy asoslari	361
Xujanova L. R. Bo'lajak tarix o'qituvchilarini tayyorlashda didaktik kompetentlikni rivojlantirishning integrativ modeli	366
Shoyeva Y. A. Tabiiy fanlar va uni o'qitish metodikasi ta'limi jarayonida "5e" modelidan foydalanishning ilmiy nazariy ahamiyati	371
Mamurov B. B. 7–10 yoshli badmintonchilarni texnik tayyorgarlikka o'rgatishda pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish	374
19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI	
Бабаназарова М. Н. Роль нейроупражнений в оптимизации когнитивного развития детей младшего школьного возраста	378
Ибрагимова С. А. Формирование экологической компетентности учащихся на уроках биологии в условиях глобальных экологических проблем	384
Султанова А.А., Яковлева А., Бобокулова М. Особенности региональных факторов суицидальных наклонностей	390

TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR

JAMOATCHILIK KENGASHI A'ZOLARI

Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi akademigi.
Shamsutdinov Rustambek Temirovich, Andijon davlat universiteti professori, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat hodimi, tarix fanlari doktori

Majidov Inom Urushevich, texnika fanlari doktori, professor. O'zbekiston milliy universiteti
Olimov Qahramon Tanzilovich, pedagogika fanlari doktori, professor. A.I.Gersen nomidagi Rossiya davlat pedagogika universiteti Toshkent filiali

Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor
Musurmonova Oyniso, pedagogika fanlari doktori, professor
Safarova Rohat G'aybulloyevna, pedagogika fanlari doktori, professor, T.N.Qori-Niyoziy nomidagi O'zbekiston pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot instituti

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi akademigi.

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

XORIJ OLIMLARI

Artamonova Yekaterina Iosifovna, pedagogika fanlari doktori, professor, Moskva davlat pedagogika universiteti, Xalqaro pedagogika fanlari akademiyasining prezidenti

Yemelyanova Irina Yevgenyevna, pedagogika fanlari doktori, professor. Janubiy-ural davlat ijtimoiy -pedagogika universiteti. Rossiya
Kuzmenko Galina Anatolevna, pedagogika fanlari doktori, professor. Moskva davlat pedagogika universiteti, Jismoniy tarbiya, sport va salomatlik instituti

Safaraliyev Bozor Safaraliyevich, pedagogika fanlari doktori, professor. Chelyabinsk davlat akademiyasi
Kulishov Vladimir Vasilevich, pedagogika fanlari doktori, professor. Davlat iqtisodiyot va texnologiya universiteti prorektori, Krivoy Rog, Ukraina

Lazarenko Irina Rudolfovna, pedagogika fanlari doktori, professor. Altay davlat pedagogika universiteti rektori, Rossiya
Filippova Oksana Gennadevna, pedagogika fanlari doktori, professor. Janubiy-ural davlat ijtimoiy -pedagogika universiteti. Rossiya
Xristo Kyuchukov, pedagogika fanlari doktori. Umumiy tilshunoslik va psixolingvistika professori. Berlin Erkin universiteti, Turkologiya instituti. Xalqaro psixolingvistika va Sotsiolingvistika jurnali asoschisi va muharriri, Germaniya

Kumskov Mixail Ivanovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor. M.V. Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti
Maksimenko Sergey Dmitriyevich, akademik, psixologiya fanlari doktori, professor. Ukraina Milliy pedagogika fanlari akademiyasining akademigi

Padalka Oleg Semenovich, pedagogika fanlari doktori, professor, M.P. Dragomanova nomidagi pedagogika milliy universiteti, Ukraina
Hazretali Tursun, tarix fanlari doktori, professor, Xoja Ahmad Yassaviy nomidagi xalqaro qozoq-turk universiteti professori
Mamedova Irada, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent, Ozarbayjon Milliy akademiyasi Tarix instituti bo'lim boshlig'i
Timur Xo'jaog'li, tilshunos va adabiyotshunos olim. Michigan universiteti professori (AQSh)
Nurettin Hatunoglu Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü (Turkiya)
Mulldjanov Sayfullo Kuchakovich, tarix fanlari doktori, professor. Tojikiston milliy universiteti
Gushko Sergey Vladimirovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Davlat iqtisodiyot va texnologiya universiteti prorektori, Krivoy Rog, Ukraina

O'ZBEKISTON OLIMLARI

TARIX FANLARI

Azamat Ziyov, tarix fanlari doktori, akademik, O'zbekiston Fanlar akademiyasi Tarix instituti direktori
Rajabov Qahramon Kenjayevich, tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Fanlar akademiyasi Tarix instituti bosh ilmiy xodimi

FILOLOGIYA FANLARI

Madjidova Ra'no Urishevna, filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Sharipova Laylo Frunzeyevna, filologiya fanlari doktori (DSc). Buxoro davlat universiteti
Nigmatova Lolaxon Xamidovna, filologiya fanlari doktori (DSc). Buxoro davlat universiteti
Yusupova Hilola O'ktamovna, filologiya fanlari nomzodi, dotsent. Buxoro davlat pedagogika instituti
Akramova Surayo Renatovna, filologiya fanlari bo'yicha falsafa do'ntori (PhD), dotsent. Buxoro davlat pedagogika instituti

PEDAGOGIKA FANLARI

Tolipov O'tkir Qarshiyevich, pedagogika fanlari doktori, professor. Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti.
Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor. Buxoro davlat universiteti
Dilova Nargiza Gaybullaevna, pedagogika fanlari doktori DSc, professor. Buxoro davlat universiteti
Tilavova Matlab Muxammadovna, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Buxoro davlat pedagogika instituti
Sohibov Akram Rustamovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Qarshi davlat universiteti
Umarov Baxshullo Jo'rayevich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Buxoro davlat pedagogika instituti
Hasanova Gulnoz Qosimovna, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent. Buxoro davlat pedagogika instituti
Inoyatov Abdullo Shodiyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dotsent. Buxoro davlat universiteti
Davronov Nurzod Ismoilovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dotsent. Buxoro davlat pedagogika instituti

PSIXOLOGIYA FANLARI

Umarov Baxriddin Mingbayevich, psixologiya fanlari doktori, professor. Toshkent davlat pedagogika universiteti
Bafayev Muxiddin Muxammadovich, psixologiya fanlari buyicha falsafa doktori (PhD). Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

IQTISODIYOT FANLARI

Kurolov Kobuljon Kulmanovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti huzuridagi pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi direktori
Mamanazarov Abduraxim Bozorovich, pedagogika fanlari doktori DSc. Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti Toshkent filiali

FALSAFA FANLARI

Namozov Bobir Bahriyevich, falsafa fanlari doktori (DSc). Buxoro davlat universiteti

BIOLOGIYA FANLARI

Artikova Hafiza To'ymurodovna, biologiya fanlari doktori, professor. Buxoro davlat pedagogika instituti

ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

ЧЛЕНЫ ОБЩЕСТВЕННОГО СОВЕТА

Джурсаев Рисбой Хайдарович, доктор педагогических наук, академик АНРУз
Шамсутдинов Рустамбек Темирович, профессор Андиганского государственного университета, заслуженный работник культуры Узбекистана, доктор исторических наук
Мажидов Ином Урушев, доктор технических наук, профессор, Национальный университет Узбекистана им. Мирзо Улугбека
Олимов Кахрамон Танзилович, доктор педагогических наук, профессор, Ташкентский филиал Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена
Таджиходжаев Зокирхужа Абдусатторович, доктор технических наук, профессор
Мусурмонова Ойнисо, доктор педагогических наук, профессор
Сафарова Рохат Гайбуллоевна, доктор педагогических наук, профессор, Узбекский научно-исследовательский институт педагогических наук имени Т. Н. Кори-Ниязи
Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, академик АНРУз

РЕДАКЦИОННО-ИЗДАТЕЛЬСКИЙ СОВЕТ ЗАРУБЕЖНЫЕ УЧЕНЫЕ

Артамонова Екатерина Иосифовна, доктор педагогических наук, профессор, Московского государственного педагогического университета. Президент Международной академии педагогических наук
Емельянова Ирина Евгеньевна, доктор педагогических наук, профессор, Южно-уральский государственный гуманитарно-педагогический университет. Россия
Кузьменко Галина Анатольевна, доктор педагогических наук, профессор. Московский государственный педагогический университет, Институт физической культуры, спорта и здоровья
Сафаралиев Бозор Сафаралиевич, доктор педагогических наук, профессор кафедры социально-культурной деятельности Челябинской государственной академии
Кулишов Владимир Васильевич, доктор педагогических наук, профессор. Государственный университет экономики и технологий, Кривой Рог, Украина
Лазаренко Ирина Рудольфовна, доктор педагогических наук, профессор. Ректор Алтайского государственного педагогического университета, Россия
Филиппова Оксана Геннадьевна, доктор педагогических наук, профессор. Южно-уральский государственный гуманитарно-педагогический университет. Россия
Христо Кючуков, доктор педагогических наук. Профессор общего языкознания и психолингвистики. Свободный университет Берлина, Институт тюркологии. Редактор Международного журнала психолингвистики и социоллингвистики, Германия
Кумсков Михаил Иванович, доктор физико-математических наук, профессор Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова
Максименко Сергей Дмитриевич, академик, доктор психологических наук, профессор. Академик Национальной академии педагогических наук Украины
Падалка Олег Семенович, доктор педагогических наук, профессор, Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова, Украина
Хазретали Турсун, доктор исторических наук, профессор Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмада Яссави
Мамедова Ирада, PhD по историческим наукам, доцент, заведующий институтом истории Национальной Академии Азербайджана
Тимур Хужаугли, лингвист и литературовед. Профессор Мичиганского университета (США)
Nuraddin Hatipoğlu, Assoc. доктор, университет Зонгулдак Бюлент Эджевит, факультет искусств и наук, исторический факультет (Турция)
Муллоджанов Сайфулло Кучакович, доктор исторических наук, профессор. Национальный университет Таджикистана
Гушко Сергей Владимирович, доктор экономических наук, профессор, проректор Государственного экономико-технологического университета, Кривой Рог, Украина

УЧЕНЫЕ УЗБЕКИСТАНА

История

Азамат Зиё, доктор исторических наук, академик, директор Института истории Академии наук Узбекистана
Раджабов Кахрамон Кенжаевич, доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории Академии наук Узбекистана

Филология

Маджидова Рано Уришевна, доктор филологических наук, профессор, Узбекский государственный университет мировых языков
Шарипова Лайло Фрунзеевна, доктор филологических наук. Бухарский государственный университет
Нигматова Лолахан Хамидовна, доктор филологических наук. Бухарский государственный университет
Юсупова Хилола Уктамовна, кандидат филологических наук, доцент. Бухарский государственный педагогический институт
Акрамова Сураё Ренатовна, доктор философских наук, доцент. Бухарский государственный педагогический институт

Педагогика

Толипов Уткир Каршиевич, доктор педагогических наук, профессор. Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами.
Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор. Бухарский государственный университет
Тилавова Матлаб Мухаммадовна, кандидат педагогических наук, доцент. Бухарский государственный педагогический институт
Дилова Наргиза Гайбуллаевна, доктор педагогических наук (DSc), профессор. Бухарский государственный университет
Сохибов Акрам Рустамович, кандидат педагогических наук, доцент. Каршинский государственный университет
Умаров Бахтиулло Джурсаевич, кандидат педагогических наук, доцент. Бухарский государственный педагогический институт
Хасанова Гулноз Касимовна, кандидат педагогических наук, доцент. Бухарский государственный педагогический институт
Иноятов Абдулло Шодиевич, доктор философских наук (PhD) по педагогическим наукам, доцент. Бухарский государственный университет
Давронов Нурзод Исмоилович, PhD по педагогическим наукам, доцент. Бухарский государственный педагогический институт

Психология

Умаров Бахриддин Мингаевич, доктор психологических наук, профессор. Ташкентский государственный педагогический университет
Бафиев Мухиддин Мухаммадович, PhD по психологическим наукам. Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами

Экономика

Куროлов Кобулжон Кулманович, доктор экономических наук, профессор. Директор сетевого центра переподготовки и повышения квалификации педагогов Ташкентского государственного технического университета имени Ислама Каримова
Маманазаров Абдухаким Бозорович, доктор педагогических наук (DSc), доцент. Ташкентский филиал Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова

Философия

Намозов Бобир Багриевич, доктор философских наук. Бухарский государственный университет

Биология

Артикова Хафиза Тоймуродовна, доктор биологических наук, профессор. Бухарский государственный педагогический институт

EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

MEMBERS OF THE PUBLIC COUNCIL

- Risboy Haydarovich Djuraev**, doctor of Pedagogical Sciences, Academician of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan
Rustambek Temirovich Shamsutdinov, professor of Andijan State University, Honored Worker of Culture of Uzbekistan, Doctor of Historical Sciences
Inom Urushevich Majidov, doctor of Technical Sciences, Professor. National University of Uzbekistan.
Kahramon Tanzilovich Olimov, doctor of Pedagogical Sciences, Professor. Tashkent branch of the Russian State Pedagogical University named after A.I. Gertsen
Zokirkhoja Abdusattorovich Tadjikhodjaev, doctor of Technical Sciences, Professor
Oyniso Musurmonova, doctor of pedagogical sciences, professor
Rohat Gaybulloevna Safarova, doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzbek Scientific Research Institute of Pedagogical Sciences named after TN Qori-Niyazi.
Kholboy Ibragimovich Ibragimov, doctor of Pedagogical Sciences, Academician of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan

MEMBERS OF EDITORIAL COUNCIL

- Ekaterina Iosifovna Artamonova**, doctor of Pedagogical Sciences, Professor, President of the Moscow State Pedagogical University, International Academy of Pedagogical Sciences
Irina Evgenyevna Emelyanova, doctor of Pedagogical Sciences, Professor, South Ural State Humanitarian Pedagogical University, Russia
Galina Anatolevna Kuzmenko, doctor of Pedagogical Sciences, Professor. Moscow State Pedagogical University, Institute of Physical Culture, Sports and Health
Bozor Safaralievich Safaraliev, doctor of pedagogical sciences, professor. Chelyabinsk State Academy
Vladimir Vasilevich Kulishov, doctor of Pedagogical Sciences, Professor. Vice-Rector of the State University of Economics and Technology, Krivoy Rog, Ukraine
Irina Rudolfovna Lazarenko, doctor of Pedagogical Sciences, Professor. Rector of Altai State Pedagogical University, Russia
Oksana Gennadevna Filippova, doctor of Pedagogical Sciences, Professor. South Ural State Humanitarian Pedagogical University, Russia
Christo Kyuchukov, doctor of Pedagogical Sciences. Professor of General Linguistics Psycholinguistics. Free University of Berlin, Institute of Turkology. Founder and editor of the International Journal of Psycholinguistics and Sociolinguistics, Germany
Mikhail Ivanovich Kumskov, doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor. M.V. Lomonosov Moscow State University
Sergey Dmitriyevich Maksimenko, academician, doctor of psychological sciences, professor. Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
Oleg Semenovitch Padalka, doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National Pedagogical University named after M.P. Dragomanova, Ukraine
Tursun Hazretili, doctor of Historical Sciences, Professor of the International Kazakh-Turkish University named after Khoja Ahmad Yassavi
Khuzhaugli Timur, linguist and literary critic. Professor at the University of Michigan (USA)
Hatunoğlu Nurettin, Assoc. Dr., Zonguldak Bulent Ecevit University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History (Turkey)
Mullojanov Sayfullo Kuchakovich, doctor of Historical Sciences, Professor. National University of Tajikistan
Gushko Sergey Vladimirovich, doctor of Economics, Professor, Vice-Rector of the State University of Economics and Technology, Krivoy Rog, Ukraine

SCIENTISTS OF UZBEKISTAN

History

- Azamat Ziyov**, doctor of Historical Sciences, Academician, director of the Institute of History of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Rajabov Kakhramon Kenjayevich, doctor of Historical Sciences, Professor, main researcher of the Institute of History of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Philology

- Majidova Rano Urishevna**, doctor of Philology, Professor, Uzbek State University of World Languages
Sharipova Laylo Frunzeyevna, professor, Doctor of Philology. Bukhara State University
Nigmatova Lolaxon Xamidovna, doctor of Philology. Bukhara State University
Yusupova Khilola Oktamovna, candidate of philological sciences, associate professor. Bukhara Engineering and Technology Institute
Akramova Surayo Renatovna, doctor of Philosophy, Associate Professor. Bukhara State Pedagogical Institute

Pedagogy

- Tolipov Utkir Karshiyevich**, doctor of Pedagogy, Professor. Tashkent State Pedagogical University named after Nizami.
Olimov Shirinboy Sharofovich, doctor of pedagogical sciences, professor. Bukhara State University
Tilavova Matlab Muhammadovna, candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor. Bukhara State Pedagogical Institute
Dilova Nargiza Gaybulloevna, doctor of pedagogical sciences (DSc), Professor. Bukhara State University
Sohibov Akram Rustamovich, candidate of pedagogical sciences, associate professor. Karshi State University
Umarov Bakhshullo Djurayevich, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor. Bukhara State Pedagogical Institute
Khasanova Gulnoz Kasimovna, candidate of pedagogical sciences, associate professor. Bukhara State Pedagogical Institute
Inoyatov Abdullo Shodievich, doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor. Bukhara State University
Davronov Nurzod Ismoilovich, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor. Bukhara State Pedagogical Institute

Psychology

- Umarov Bakhridin Mingbayevich**, doctor of Psychology, Professor. Tashkent State Pedagogical University
Bafaev Muhiddin Mukhamadovich, PhD in Psychological Sciences. Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

Economy

- Kurolov Kobuljon Kulmanovich**, doctor of Economics, Professor. Director of the network center for retraining and advanced training of teachers of the Tashkent State Technical University named after Islam Karimov
Mamanazarov Abdukhakim Bozorovich, doctor of pedagogical sciences (DSc), associate professor. Tashkent branch of Moscow State University. M.V. Lomonosov

Philosophy

- Namozov Bobir Baxriyevich**, doctor of Philosophy. Bukhara State University

Biology

- Artikova Khafiza Tuymurodovna**, doctor of Biological Sciences, Associate Professor. Bukhara State Pedagogical Institute

TEKNOLOGIYA TA'LIMI MAZMUNIDA FANLARARO BOG'LIQLIKNING DIDAKTIK AHAMIYATI

*Jo'rayeva Dilnoz Raxmidinovna,
Buxoro davlat pedagogika instituti, o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada texnologiya ta'limi mazmunida fanlararo bog'liqlikning didaktik ahamiyati tahlil qilinadi. Integrativ yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga (AKT) asoslangan yondashuv hamda inkorporatsion yondashuvning nazariy asoslari va ularni amaliyotda qo'llash imkoniyatlari yoritilgan. Har bir yondashuvning afzalliklari, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, kreativligini hamda fanlararo bilimlarni uyg'unlashtirishdagi roli izohlanadi. Maqolada texnologiya darslarida fanlararo integratsiyani ta'minlash bo'yicha didaktik tavsiyalar ham berilgan.

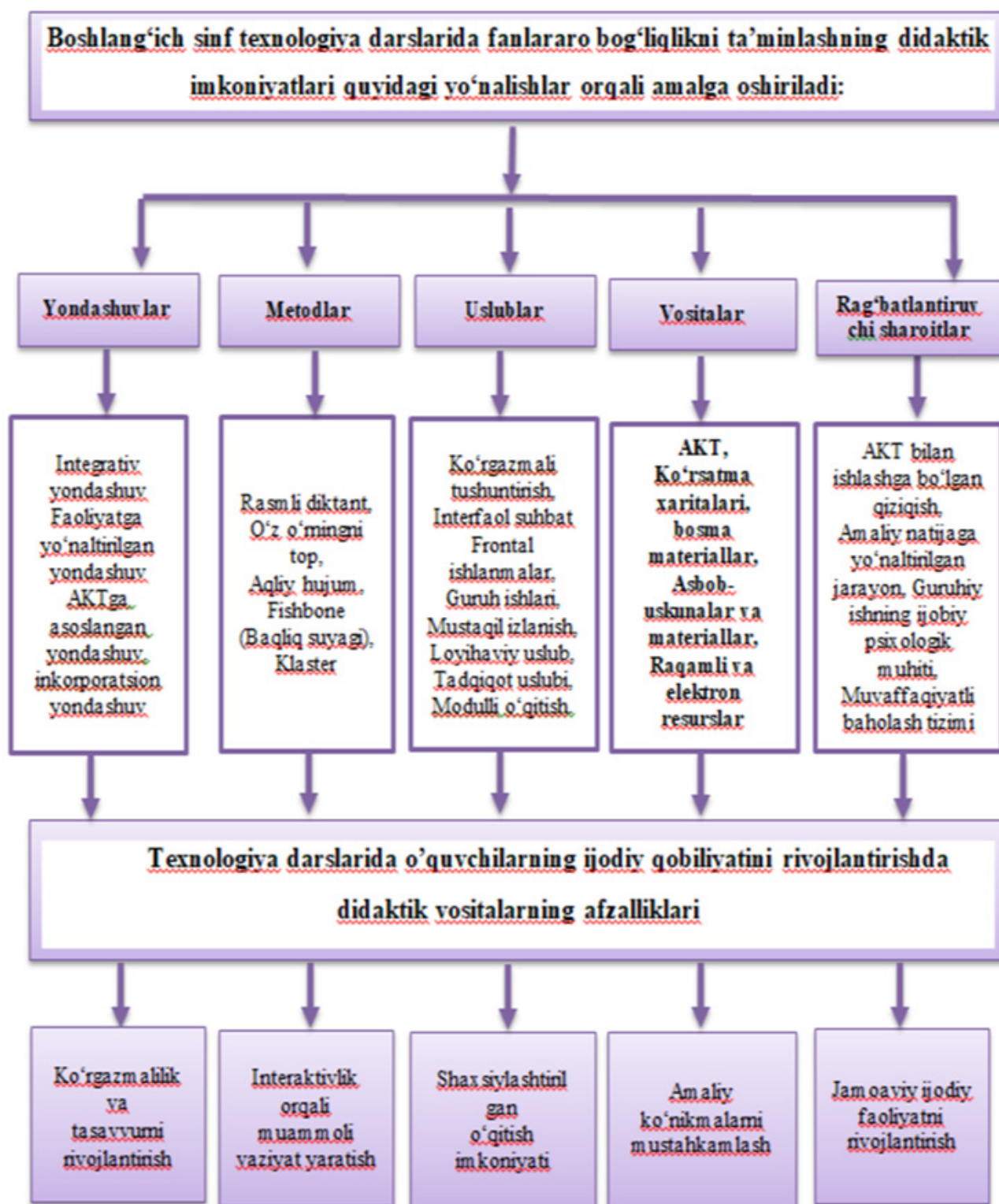
Kalit so'zlar: Texnologiya ta'limi, fanlararo bog'liqlik, integrativ yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv, AKTga asoslangan yondashuv, inkorporatsion yondashuv, didaktik ahamiyat.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarni doimiy ravishda qo'llab-quvvatlab, davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlari sifatida ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarni zamonaviy bilimlar bilan ta'minlash va ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishni belgilab berdi. Prezidentimizning "Yangi O'zbekiston taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari" dasturiy maqolasida ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, fan va texnologiyalar integratsiyasini kuchaytirish orqali yosh avlodni kasbga yo'naltirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash vazifasi asosiy masala sifatida ko'rsatildi.

Shuningdek, 2020-yil 3-iyunda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunida ta'limning mazmuni va sifatini yaxshilashda fanlararo integratsiyaning o'rnini alohida ta'kidlangan. Qonunning 15-moddasida ta'lim mazmunini shakllantirishda fanlararo bog'liqlik va integratsion yondashuvlar asosida o'quv jarayonini tashkil etish, o'quvchilarning amaliy va kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi ko'zda tutilgan.

Ushbu siyosiy va huquqiy hujjatlar ta'lim mazmunida fanlararo bog'liqlikni ta'minlashning ahamiyatini ochib beradi hamda boshlang'ich sinf texnologiya darslarida mazkur yondashuvning didaktik asoslarini chuqur o'rganishni zaruratga aylantiradi.

Boshlang'ich sinf texnologiya ta'limida fanlararo bog'liqlikni ta'minlash o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirish, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini integrativ yondashuv asosida shakllantirish imkonini beradi. Didaktik nuqtayi nazardan fanlararo bog'liqlik quyidagi yo'nalishlarda o'z ahamiyatini namoyon etadi: (1.1-rasmga qarang).



1.1-rasm. Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida fanlararo bog'liqlikni ta'minlashning didaktik imkoniyatlari.

Tashpulatovning fikriga ko'ra, boshlang'ich sinf texnologiya darslarida fanlararo bog'liqlikni ta'minlash o'quvchilarda nafaqat amaliy ko'nikmalarni, balki ijodkorlik, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarda yechim topish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Sodiqova

esa multimedia vositalaridan foydalanish jarayonining didaktik imkoniyatlarini ta'kidlab, o'quvchilarni vizual va interaktiv resurslar yordamida bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga yo'naltirish zarurligini qayd etadi.

Beane tadqiqotlarida esa fanlararo integratsiya ta'lim jarayonini ijodkorlik va innovatsion yondashuvlar bilan boyituvchi markaziy mexanizm sifatida qaraladi, bu esa texnologiya darslarining yangi mazmun kasb etishini ta'minlaydi. Shuningdek, Mishra va Koehler tomonidan ishlab chiqilgan TPACK modeli AKT vositalarining o'quv jarayonidagi ahamiyatini asoslab, fanlararo integratsiya jarayonini texnologik qo'llab-quvvatlashni zamonaviy ta'limning muhim sharti sifatida belgilaydi.

Demak, 1.1 rasmda aks etganidek, texnologiya darslarida yondashuvlar, metodlar, uslublar, vositalar va rag'batlantiruvchi sharoitlarning uyg'unligi ta'lim jarayonini nafaqat amaliy faoliyatga, balki ijodiy, integratsion va shaxsga yo'naltirilgan kompleks ta'lim muhitiga aylantiradi. Bu esa o'quvchilarning nafaqat texnik ko'nikmalarini, balki raqamli savodxonlik, jamoada ishlash, ekologik madaniyat kabi umumiy kompetensiyalarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda turli yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Texnologiya ta'limi mazmunida fanlararo bog'liqlikni amalga oshirishda turli didaktik yondashuvlardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Chunki ta'lim jarayonining samaradorligi nafaqat mazmunning dolzarbligi, balki uni o'zlashtirish jarayonida qo'llaniladigan metodologik asoslar bilan ham chambarchas bog'liqdir. Didaktik yondashuvlar o'quv jarayonini tashkil etishning strategik yo'nalishini belgilab, o'quvchilarning faoliyatini yo'naltirish, bilimlarni tizimlashtirish hamda ularning shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, texnologiya fanini boshqa o'quv fanlari bilan uyg'unlashtirishda qo'llaniladigan asosiy yondashuvlar quyidagilar hisoblanadi:

Integrativ yondashuv fanlararo bog'liqlikni ta'minlash orqali o'quvchilarda yaxlit, tizimli dunyoqarashni shakllantirishni maqsad qiladi. Ushbu yondashuv texnologiya fanini matematika, informatika, tabiiy fanlar va san'at bilan uyg'unlashtirishni nazarda tutadi. Masalan, texnologiya darslarida modellashtirish, o'lchash va hisoblash amaliyotlari matematik kompetensiyalarni rivojlantiradi; tabiiy fan elementlari esa materiallarning fizik va kimyoviy xususiyatlarini tushunishga yordam beradi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvda asosiy e'tibor o'quvchini amaliy faoliyatga jalb qilishga qaratiladi. Texnologiya darslarida faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv ishlab chiqarish jarayonlari, loyihalash va modellashtirish kabi topshiriqlarni bajarish orqali o'quvchilar bilimlarini mustaqil qo'llash imkonini beradi. Ushbu yondashuv kompetensiyaviy ta'lim modelining asosiy komponentlaridan biri hisoblanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv har bir o'quvchining individual xususiyatlarini, qiziqishlarini va qobiliyatlarini hisobga olishni ko'zda tutadi. Bunday yondashuv ta'limni o'quvchining ehtiyojlari va imkoniyatlariga moslashtirishni ta'minlaydi, ularning ijodkorligi va tashabbuskorligini rivojlantirishga yordam beradi.

AKTga asoslangan yondashuv. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish texnologiya ta'limining samaradorligini oshirishda muhim omildir. Ushbu yondashuv o'quv jarayonida taqdimotlar, elektron resurslar, interaktiv doskalar va virtual laboratoriyalardan foydalanish imkonini beradi. Bu esa o'quvchilarning kognitiv faolligini oshirishga, axborotni vizual va interfaol shaklda qabul qilishiga yordam beradi.

Shuningdek, mazkur tadqiqot doirasida inkorporatsion yondashuv qo'shimcha metodologik asos sifatida tavsiya etilmoqda. Bu yondashuv texnologiya fanini boshqa o'quv fanlari bilan chuqur integratsiya qilishni va boshqa fanlar (matematika, fizika, informatika, tabiiy fanlar) mazmunining muayyan elementlarini bevosita texnologiya darslariga kiritishni nazarda tutadi. Bunda texnologiya darslari fanlararo bilimlarni uyg'unlashtirish markazi sifatida shakllantiriladi va o'quvchilarda kompleks kompetensiyalar rivojlanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida texnologiya fanini o'qitish jarayoni shunchaki kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish bilangina cheklanmay, balki ularning kreativ fikrlashini rivojlantirish, texnik tafakkurini kengaytirish hamda mustaqil faoliyatini rag'batlantirishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etishda interfaol metodlar muhim o'rin tutadi. Chunki interfaol metodlar o'quvchini faqat tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki uni izlovchi, topuvchi va yaratishga qodir sub'ekt sifatida shakllantiradi.

Xulosa. Texnologiya ta'limida fanlararo bog'liqlikni ta'minlash o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga, o'quvchilarda kompleks fikrlash, ijodkorlik va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Integrativ yondashuv turli fanlarni o'rtasidagi bilimlarni uyg'unlashtirsa, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga tayyorlaydi. AKTga asoslangan yondashuv esa zamonaviy texnologiyalarni o'quv jarayoniga tatbiq etish orqali bilimlarni vizuallashtirish va interfaollikni ta'minlaydi. Inkorporatsion yondashuv esa fanlararo aloqalarni chuqurlashtirib, texnologiya darslarining mazmunini boyitadi. Shu bois, pedagoglar ushbu yondashuvlarni uyg'un qo'llash orqali ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh. Mirziyoyev, (2021). Yangi O'zbekiston taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari. Prezidentlik matbuoti.
2. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. (2020). Ta'lim to'g'risida. 3-iyun, № 3PY-610.
3. B. Tashpulatov, (2020). Boshlang'ich sinf o'quvchilarida fanlararo integratsiya asosida kompetensiyalarni rivojlantirish. PhD dissertatsiyasi. Toshkent.
4. N. Sodiqova, (2019). Boshlang'ich ta'lim jarayonida multimedia vositalaridan foydalanishning didaktik asoslari. PhD avtoreferati. Toshkent.
5. J. A. Beane, (1997). Curriculum Integration: Designing the Core of Democratic Education. New York: Teachers College Press.